

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 149 (30)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 2. juulil 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 89 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, töö- ja hoolekandeminister **A. Palwadre**, kohtuminister **J. Jaakson**, haridusminister **K. Treffner**, põllutöominister **Th. Pool**, riigikontrolöör **K. Einbund**.

P ä e w a k o r d :

1. Perekonnaseisu seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Asutawa Kogu liikmete **A. Sorokin'i**, **M. Bock'i** ja **G. Stackelberg'i** arupärimine Wabariigi Walitsusele Wene preestrite väljasaatmise asjus.

3. Wabariigi põhiseaduse ning Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadlus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Westholm**.

Sekretäri kohal sekretäär **H. Martna**.

Koosolek algab kell 5.50 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. täiendamine. Westholm:** Awan Asutawa Kogu koosoleku. Päewakord on rahwasaadikutele kätte saadetud. Juhatuse nimel teatan, et walitsus on ette pannud päewakorra II punktina üles wõtta walitsuse erakorraline teadaanne. Et selle wastu keegi ei waidle, siis arwan, et päewakord on niisugusena wastu wõetud.

2. Perekonnaseisu seadus — redaktsioon. Sekretäär **H. Martna** (loeb): „Perekonnaseisu seadus.

Esimene peatükk.

Üleüldised määrused.

§ 1. Iga Eesti wabariigi kodaniku üle peetakse perekonnakirju wastawas registreerimise asutuses, kodaniku ala-

tise elukoha järele. Alalise elukoha muutmise puhul wõidakse perekonnakirjad üle wiia wastawasse registreerimise asutusse, kodaniku uue alatise elukoha järele.

Eesti wabariigi kodanikkudeks wastuwõetud wõõramaa alamad waliwad kohe wastuwõtmise juures omale alatise elukoha: wastuwõetu sennised perekonnakirjad saadetakse wastuwõtja asutuse poolt wastawasse registreerimise asutusse uute tunnistuste väljaandmiseks ja perekonna registris uue lehekülje awamiseks.

Iga Eesti wabariigi kodakondsusest lahkuja üle annab sellekohane riigiwõimu asutus wastawale registreerimise asutusele teada perekonna registris sellekohase märkuse tegemiseks.

§ 2. Perekonna registrisse märgitakse üles kõik isiku perekonnaseisu muudatused sündimisest surmani kronoloogilises järjekorras, wastawate aktide ja tunnistuste põhjal.

§ 3. Registreerimise asutused seisawad linna-, maakonna-, alewi- ja walla kogukondlikkude omawalitsuste juures. nad jagunewad aktiosakondadeks ja arhiiwiosakondadeks.

§ 4. Aktiosakonnad awatakse iga linna, alewi ja walla omawalitsuse juures; arhiiwiosakonnad on iga maakonnavalitsuse juures, kuna ka suurematele linnadele antakse siseministri loaga õigus neid osakondi omale awada. Sellega on neis linnades ühtlasi arhiwi- ja aktiosakonnad olemas.

T ä h e n d u s. Kaks ja rohkem walda ehk alew naaberwaldadega wõiwad omale ühise registreerimise asutuse (aktiosakonna) awada; seda otsustab kohalik maakonnanõukogu.

§ 5. Registreerimise asutuse juhatajaks maakonnas on maakonnavalitsuse esimees, linnas — linnapea, alewis — alewiwanem ja wallas — wallawanem; sekretäärriks on wastawa asutuse sekretäär.

Maakonna-, linna-, alewi- ja walla-nõukogudel on õigus oma heaksarwamise

järele registreerimise asutuse juhatajaks ja sekretääriks ka teisi isikuid walida.

Märkus. Kus mitu omawalitsuse üksust ühe registreerimise asutuse (aktiosakonna) alla käiwad, seal walitakse osakonna juhataja ja sekretäär nende kogukondade ühendatud wolikogude poolt.

§ 6. Registreerimise asutuste ülespidamise kulud kannab wastaw maakond, linn, alew ehk wald. Neil on õigus kulude katmiseks registreerimiste pealt maksu wõtta, eritabeli järele, mis kinnitatakse ühiselt rahaministri ja siseministri poolt.

§ 7. Aktiosakonnas peetakse järgmised raamatud:

- 1) aktiraamat sündimiste registreerimiseks,
- 2) aktiraamat abielude registreerimiseks,
- 3) aktiraamat suremiste registreerimiseks.

Raamatud walmistatakse wastupidawast paberist, kõwas köites, nummerdatakse lehekülgede wiisi ära, nõõritakse ja kinnitatakse ära kohaliku rahukogu poolt. Aktiraamatu lehekülje kawad on siin juures, w. lisad III, V ja VII.

§ 8. Iga sündimise, abielu ja suremise kohta kirjutatakse aktiraamatusse sellekohane akt. Registreerimise asutuse juhataja poolt aktitegijate ülesandmiste, dokumentide ja tunnistajate üteluste põhjal kokkuseatud aktiprojekt kantakse aktiraamatusse. Akt kirjutatakse ühe käekirjaga algusest lõpuni ilma tühjade kohtadeta; kõik parandused õiendatakse enne allkirju; kahe akti wahel terweid tühje ridasid ei tohi olla; iga akt algab uuest reast peale, kuna esimese rea peale akti number kirjutatakse.

§ 9. Iga aktiraamatu alguses on tähestik.

Tähestikku märgitakse üles iga isiku nimi, kelle kohta on akt tehtud ja raamatu lehekülj, kus akt seisab.

§ 10. Aktiraamatud alewi ja walla, kui ka nende linnade registreerimise asutustele, kus arhiiwiosakondi ei ole, walmistatakse ja saadetakse kätte wastawa maakonna registreerimise asutuse poolt, kuhu nad täistäidetutena jälle tagasi saadetakse arhiiwiosakonnas alleshoidmiseks.

§ 11. Arhiiwiosakonnas peetakse järgmised raamatud:

- 1) perekonna register ja
- 2) tähestik kaardisüsteemi järele.

Perekonna registris awatakse iga inimese jaoks lehekülj wastawate perekondlikkude sündmuste registreerimiseks.

Register walmistatakse wastupidawast paberist, kõwas köites, nummerdatakse lehekülgede wiisi ära, nõõritakse läbi ja kinnitatakse kohaliku rahukogu poolt.

Registri lehekülje kawa on siin juures (lisa I.)

Saab üks registri köide täis, siis wõetakse tarwitusele järgmine. Registri tähestikku peetakse kaardisüsteemi järele: iga kaardi peale kirjutatakse peale inimese perekonnanime ja sündimise registreerimise juures antud nime (eesnime) tema sündimise aeg ja koht, ning juhatus wastawa registri — köite lehekülje peale.

Kaardi kawa on siin juures (lisa II.)

§ 12. Kõigist aktidest, mis aktiosakonnas sisse kirjutatakse sündimiste, abielude ehk suremiste aktiraamatusse, saadetakse wastawasse arhiiwiosakonda, perekonna registris äramärgimiseks täpipedalised ära kirjad iga kolme kuu järele järgmise kuu kolme esimese päewa jooksul. Kuu aja jooksul, arwates akti ära kirja kättesaamise ajast, saadab arhiiwiosakond wastawale aktiosakonnale wastuse selle üle, et akti ära kiri on kätte saadud, kusjuures ära tähendatakse, missuguses registri köites ja missugusel leheküljel on perekonna registris akti kohta märkus tehtud.

Teine peatükk.

Sündimiste registreerimine.

§ 13. Sündinud lapse registreerimiseks ilmuwad lapse wanemad ehk üks neist kuu aja jooksul arwates lapse sündimisest, wastawasse registreerimise asutusse ja annawad üles, et neil sündinud poeg ehk tütar, kellele nimeks annawad (nimi), kusjuures kaks usalduswäärilist tunnistajat nende teadaandmist peawad tõendama.

Selle järele seatakse kokku akt, kus ära tähendatakse: 1) akti järjekorranumber, 2) akti tegemise aeg, 3) lapse wanemate täielikud nimed, sündimise

ajad ja kohad: nende praegune alatine elukoht, see registreerimise asutus, kus nende üle perekonna registrit peetakse; 4) tarvilikud andmed lapse kohta, nimelt: a) sündimise aeg ja koht, b) lapse sugu ja nimi; 5) tunnistajate nimed ja elukoht.

Sündimise registreerimise akti kawa (lisa III).

Aktile kirjutawad alla wanemad, siis tunnistajad ja lõpuks registreerimise asutuse juhataja.

§ 14. Kaksikute, kolmikute jne. sündimise juhtumisel kirjutatakse iga lapse kohta aktiraamatusse iseäralik akt, ära tähendamisega, kes neist on warem sündinud.

§ 15. Leitud sündinud lapsest peab tema leidja ehk maja wõi korteri peremees, kuhu laps toodud, mitte hiljem, kui järgmisel päewal kohalikule politseile teatama.

Politsei teeb protokollid, kus üles tähendatakse aeg, koht ja asjaolud, mille juures laps leiti, lapse sugu, iseäralikud tundemärgid, kui need olemas, arwataw wanadus, lapse juures leitud asjad ja dokumendid, nende sisu äramärgimisega ja nimetatakse missugusesse asutusse ehk missugusele isikule laps antakse kasvatamiseks, kui need teada on protokollid tegemise juures.

Ühes lapsega antakse sellele asutusele ehk isikule ka kõik lapse juures leitud asjad ja dokumendid.

§ 16. Politsei protokollid põhjal seatakse kohalikus registreerimise asutuses leitud lapse kohta akt kokku, kus ära tähendatakse sündimise päewa asemel see päew, mil laps leiti, tema ligikaudne wanadus, mis protokollis on üles märgitud, samuti ka teised olemas olewad teated, mis nimetatud p. 13.

§ 17. Lapse kohta, kes sündinud surnult, tehtakse ainult suremise akt.

§ 18. Lapse isa, kes on ema seaduslik abielumees, registreeritakse abiellu-tunnistuse põhjal isaks ka sel juhtumisel, kui ta ise registreerimisele ei ilmu.

§ 19. On lapse isal, kui ka emal wõimatu isiklikult registreerimisele ilmuda, olgu kas surma, raske haiguse ehk kaugelwiibimise tõttu, siis toob lapse sündimise üle teate registreerimise asutusele mõni wanemate lähem sugulane ehk naaber, kusjuures kõik asjaolud akti sisse kantakse ja teadaandja, kui ka tun-

nistajad ülesantud asjaolude tõelikkuse eest oma allkirjadega wastutawad.

§ 20. Ei ole ema abielus, siis kantakse lapse registreerimise juures ainult ema akti sisse, kui isa mitte isiklikult ei ilmu ja last omaks ei tunnista.

§ 21. Akti põhjal annab registreerimise osakond lapse kohta isale, emale ehk nende asetäitjale sündimise tunnistuse wälja, akti ääre peal märkuste all tunnistuse kätteandmise üle allkirja wõttes.

Tunnistuste kawa (lisa IV).

§ 22. Aktiosakond teeb aktist täi-pealse ära kirja ja saadab selle sinna arhiiwiosakonda, kus wanemate perekonna registrit peetakse, uue lehekülje awamiseks. Arhiiwiosakond, saades selle ära kirja, awab jookswas registri köites sündinule uue lehekülje ja teeb tarvilikud sissekirjutused, ühes äranäitamisega, missuguse akti põhjal see sünnib. Akti ära kiri hoitakse arhiiwis alles, kuna talle märkus peale tehtakse, et sissekirjutus perekonna registrisse on tehtud. Selle järele teatab arhiiwiosakond aktiosakonnale, et saadud sündimise akti põhjal on tehtud sissekirjutus perekonna registrisse, ära tähendades köidet ja lehekülje numbrit.

§ 23. Kui aktiosakond selle teate on arhiiwiosakonnalt kätte saanud, siis teeb ta sündimiste aktiraamatusse selle üle märkuse, missuguse perekonna registri köites ja missugusel leheküljel on sündimine sisse kirjutatud. (lisa III märkused).

Kolmas peatükk.

Abielu registreerimine.

§ 24. Abiellu astujad soowijad ilmuwad kahe tunnistaja saatel registreerimise asutusse, teatawad juhatajale oma soowi abiellu astuda ja teewad dokumentide ning tunnistajate abil selgeks, et ei ole takistusi eeldatud abieluks.

§ 25. Abielu registreerimiseks tarvilikud dokumendid on: 1) tunnistus selle üle, et abielluastuja meesterahwas vähemalt 18 ja naisterahwas vähemalt 16 aastat wana on, 2) alaealisel abielluastujal, kes oma teguwõimes kitsendatud tunnistus wanemate ehk eestkostja nõusolemise üle abiellu astumiseks, ehk kohaliku waestelastekohtu luba, kui wanemad ehk eestkostjad nõusolemist awaldamast keelduwad, ehk oma arwamist awaldada

ei saa. Wanemad ehk eestkostjad wõivad oma nõusolemist ka registreerimise asutuses anda, 3) tunnistus selle üle, et abielluastuja weel abielus ei ole, ehk et abieli surma ehk seadusjõusse astunud kohtuotsuse läbi lõpetatud on; 4) tõendus selle üle, et abielluastujate alalises elukohas ja neis kohtades, kus nad vähemalt wiimase kuue kuu jooksul on elanud, nende soowi üle abiellu astuda kuulutus registreerimise asutuses 10 päewa jooksul wälja pandud, maha arwatud hädalised juhtumised, sarnane tunnistus ei tohi wanem olla kui 6 kuud. Kui abielluastuja wiimase kuue kuu jooksul wäljamaal on elanud, siis peab wäljamaal olemas elukohtades kuulutus abiellu astumise üle kohalikus ajalehes ülemalnimetatud tähtajal abieli registreeriwa asutuse poolt abielluastuja kulul ilmunud olema; 5) abielluastuja wäljamaalane peab tunnistuse ette panema, et tema kodukoha seaduste järele tema abielluastumiseks takistusi ei ole.

T ä h e n d u s: Selle paragrahwi p. p. 1., 2., 3. ja 5. nimetatud dokumendid peawad ette pandama juba kuulutuste wäljapanemise soowiawaldamise juures.

§ 26. Registreerimise asutus peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema ja ka § 25. p. 4. ettenähtud asutustele saatma wäljapanemiseks 24 tunni jooksul, soowiawaldusest arwates, missugune peab tehtud olema mõlemi abielluastuda soowija poolt.

§ 27. Abielluastujad annawad oma allkirja, et nende wahel sugulust ehk hõimlust ei ole, mis abielluastumist takistawad; selle allkirja sisu õigust peawad kinnitama oma allkirjaga kaks tunnistajat.

§ 28. Abielu on keelatud: 1) sugulaste wahel ülenewal ja alanewal joonel; 2) täiswendade ja õdede ning poolwendade ja õdede wahel, wõõrasisa ja wõõrastütte, wõõrasema ja wõõraspoja, õdedel ja wendadel oma õdede ja wendade lastega, olgu sugulus abieluline wõi wäljaspool abielu ja isikutel, kes juba abielus on.

§ 29. Abielunaine ei tohi enne 10 kuud pärast abieli lõppemist uude abiellu astuda ilma kohaliku waestelastekohtu loata.

§ 30. Abielluastuja, kellel endisest abielust alaealisi lapsi on, ei tohi enne uude abiellu astuda, kui ta kohaliku waestelastekohtu poolt tunnistust ei ole saa-

nud, et ta oma waranduslikud wahekorrad endisest abielust lastega ära on korraldanud seaduses ettenähtud korras.

§ 31. Akti kirjutatakse üles: 1) akti järjekorranumber ja registreerimise aeg; 2) abielluastujate nimed, wanadus ja alaline elukoht; kas on mõlemad pooled alles wallalises põlwes wõi lesed, ehk eelmisest abielust lahutatud, kusjuures ära märgitakse ettetoodud tunnistused; ka see, kas on mõlemad pooled õigus- ja teguwoimelised; wastaskorral sellekohased lubatunnistused ehk isikute nimetus, kes isiklikult on ilmunud ja luba annawad; 3) tunnistajate nimed ja elukohad.

Akti kawa w. lisa V.

§ 32. On akt walmis, siis loeb registreerimise asutuse juhataja ta ette abielluastujatele, tunnistajate, teatud kordadel ka wanemate ehk eestkostjate juuresolekul. Peale abielluastujate nõusoleku awaldamist laseb ta esiti mõlemad pooled akti alla kirjutada. Selle järele kirjutawad alla alaealiste abielusõlmijate wanemad wõi eestkostjad, siis tunnistajad ja wiimaks asutuse juhataja.

Sõlmitud abieli üle antakse abikaasadele tunnistused.

Tunnistuse kawa w. lisa VI.

§ 33. Aktiosakond saadab abieli registreerimise aktist täpisele ärakirja arhiiwiosakonda, kus perekonna registreisse kumbagi abikaasa leheküljel wastaw märkus sisse kantakse. Pärast mainitud märkuse sissekirjutamist perekonna registreisse, saadab arhiiwiosakond wastawale aktiosakonnale selle kohta teate, mis omakord ära märgitakse abieli registreerimise aktis.

Neljas peatükk.

Suremiste registreerimine.

§ 34. Iga surmajuhtumine ja iga surnukeha leidmine peab kolme päewa jooksul registreerimiseks teada antama.

§ 35. Surmajuhtumisest teatawad wastawale registreerimise asutusele surnu isiku lähemad sugulased ehk kui neid ei ole, siis selle korteri ehk maja peremees, kus surnu elas; ehk selle asutuse (haigetuskoha, waestemaja, warjupaiga, kaswatuskoha, wangimaja jne.) ülemus, kus surm järgnes. Isik, kes surnukeha leidis, annab aja wiitmata sellest teada wastawale politseiwoimule, kes teeb asja kohta otsekohe protokollu, mille ärakiri saade-

takse wastawale registreerimise asutusele, surma registreerimiseks.

§ 36. Ülesandmise ehk politsei protokollil põhjal seatakse kokku suremise akt, kus üles tähendatakse: 1) surnu nimi, 2) wanadus, 3) alatine elukoht, 4) suremise koht, 5) suremise aeg ja 6) arwataw surma põhjus.

Aktile kirjutawad alla suremise teadaandjad ja registreerimise asutuse juhataja.

Suremise akti kawa w. lisa VII.

§ 37. Aktist saadetakse täpipealne ärakiri perekonna registrisse sissekirjutuse tegemiseks, wastawasse arhiiwiosakonda § 12. ettenähtud korras.

§ 38. Suremise registreerimise kohta antakse teadaandjale surmatunnistusmatmise toimetamiseks.

§ 39. Surnukstunnistatud isikute kohta seatakse aktiosakonnas suremise akt kokku, sellekohase seadusjõusse astunud kohtuotsuse põhjal. Kui kohtu uue otsuse järele surnukstunnistamine ümberlükatakse, siis tehtakse sellekohane märkus aktiraamatusse ja perekonna registrisse.

Wiies peatükk.

Walwekord registreerimise asutuste üle.

§ 40. Ülewalwe ja kaebe korras aluwad registreerimise asutused rahukogudele, kuna aktiosakondi ka kohalikud rahukohtunikud vähemalt ükskord aastas peawad põhjalikult rewideerima.

§ 41. Aktiraamatusse ehk perekonna registrisse tehtud sissekannet ei tohita parandada ehk muuta teisiti, kui ainult seadusjõusse astunud kohtuotsuse järele.

Põhjeneb wiga awaliku tähelpanematusse ehk eksimise peal, siis wõib registreerimise asutus ise selle oma äranägemise järele parandada ülewalwe kohtu lubaga.

§ 42. Palwed perekonnaaktides ilmsikstulnud eksituste ja wigade parandamise üle antakse sellele rahukogule, kelle ringkonnas asub registreerimise osakond, kus raamatud parandust nõuawad.

§ 43. Kohus wõib, kui talle palwe perekonnaseisu kirjade parandamise üle otsustada antud, oma äranägemise järele kohtuistungile kutsuda ühes palujaga ka teisi huwitatud isikuid.

§ 44. Seadusjõusse astunud kohtuotsuse, mis on tehtud registreerimise asu-

tuses aktiraamatusse sissekantud akti parandamise kohta, annab kohus teada isikule ehk asutusele, kes raamatuid peab, selle jaoks, et raamatusse wastawates paragrahwides parandus tehtaks.

Kuues peatükk.

§ 45. Käesolew seadus hakkab maksma tähtajal ja tingimistel, mis iseäralikus maksmapanemise seaduses määratakse“.

Siin on üks wiga sisse jäänud, nimelt § 24. „Abiellu astujad soowijad ilmuwad kahe tunnistaja saatel registreerimise asutusse ja seletawad juhatajale oma soowi abiellu astuda jne.“ mitte „abiellu astujad“ waid, niipalju kui mina keelt tunnen, peaks olema „abiellu astuda“.

Juhataja **J. Westholm**: Lubage, et ma sekretääri paranduse hääletamisele panen. Oldakse nõus parandusega — „abiellu astuda“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud parandus wastu wõetud.

Sekretäär **H. Martna**: Teiseks on siin mõnes kohas „tähendused“ ja „märkused“. Ma arwan, et oleks otstarbekohasem igalpool ühtewiisi „märkus“ öelda, näiteks § 25. juurde.

Juhataja **J. Westholm**: Panen sekretääri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

3. Wabariigi Walitsuse lahkumisteadaanne. Sekretäär **H. Martna** (loeb): „Asutawale Kogule.

Siseminister A. Hellat'i ja töö-hoolekandeminister A. Palwadre teadaannet ja Wabariigi Walitsuse otsust, oma wolitusi maha panna, kaasa lisades palun Wabariigi Walitsuse nimel mind ja walitsuse liikmeid meie kohustest wabastada. J. Tõnisson, — peaminister.“ „Härra peaministrile. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma otsuse täitmiseks 1. skp. paneme Wabariigi Walitsuse liikmete kohustused maha.

Palume Teid, härra peaminister, sellest Asutawale Kogule teada anda. Siseminister A. Hellat, töö-hoolekandeminister A. Palwadre.

2. juulil 1920. a.“

„Wabariigi Walitsuse otsus 2. juulil 1920. a. Kuna Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma otsuse läbi, oma esitajaid Wabariigi Walitsusest ära kutsuda, wõimatuks on saanud wabariigi ajutise walitsemise korra mõttes walitsuse tegewust jätkata, otsustab Wabariigi Walitsus Asutawale Kogule teada anda, et tema oma wolitused maha paneb. 2. juulil 1920. a. J. Tõnisson.“

A. Oinas (sd.): Asutawale Kogule ettekantud Wabariigi Walitsuse teadaande puhul on minul au järgmist sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma teadaannet awaldada:

„Eesti iseseiswuse mõtte tekkimisest saadik on Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei kõige aja wankumata selle waatepunktis seisnud, et iseseiswa demokraatliku Eesti wabariigi loomine Eesti töölisteklassi ja kõigi Eestis töötawate rahwakihtide huwides seisab. Sellepärast on Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei Eesti iseseiswuse wõitlusest kõige jõuga osa wõtnud ja Eesti töölisti üles kutsunud seda wõitlust kõige energilisemalt toetama. Kui 1918. aasta nowembri lõpul Wene nõukogude wabariigi wäesalgad üle Naroowa Eestimaaale hakkasid tungima, siis wõttis Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei, rahwaste enesemääramise põhimõtet kalliks pidades ja iga wägiwaldset kallaletungimise sõda põhimõttelikult hukka mõistes, — kindla eitawa seisukoha selle sõjakäigu vastu, millel tegelikult muud tagajärke ei wõinud olla, kui Eesti iseseiswuse häwitamine, Eestimaa wägiwaldne uuesti Wenemaa külge liitmine ja Eestimaa sõjalik laastamine. Äärmiselt raskest, peaaegu lootuseta seisukorras algas Eesti wabariik sõjategewust wägiwaldselt pealetungiwate Wene nõukogude riigi wäesalkadega: ilma sõjawäeta, ilma sõjariistadeta, ilma rahata, ilma walitsuse aparaadita. Selles kriitilises seisukorras ei wõinud Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei, kui ta ei tahtnud lasta nii raskete ohwritega kättewõidetud iseseiswust kaduma minna ja maad sõja ning nälja tallermaaks saada, mitte arwustajaks ja kõrwaltwaatlejaks jääda. Ainult kogu Eesti rahwa ühemeelne ülestõusmine ja kõigi jõudude kokkuwõtmine wõis Eesti riiki päästa ja Eesti iseseiswust kindlustada. Eesti sotsiaaldemokraatlikule töö-

liste parteile oli selge, et ilma Eesti töölisteklassi aktiivse ja energilise toetuseta Eesti wabariik ei suuda wägiwaldset kallaletungimist tagasi tõrjuda ja iseseiswa demokraatliku riigina püsima jääda. Seda silmas pidades otsustas Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei — teatawate eelduste ja tagatistega — wabariigi walitsemisest osa wõtta, et kõike oma jõudu riigi kaitsemise ja rajamise juures abiks tuua. Sellejuures on aga partei ikka sellel põhimõttelikul seisukohal asunud, et ainult äärmise hädaohu seisukorras, kus riik wägiwaldse kallaletungimise vastu ennast elu ja surma peale kaitsma peab, sotsialistlik partei õigustatud ja kohustatud wõib olla ühes kodanliste parteidega riigi walitsemisest osa wõtma. Kapitalistliku korra põhimõttelik wastane olles ei saa Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei mitte wäljaspool erakordseid tingimisi osa wõtta kodanlise riigi walitsemisest ja wastutust kanda walitsuse poliitika eest, mis kapitalistliku korra tingimistes isegi kõige demokraatlikuma korra juures asjaolude sunnil oma põhijoontes teistsugune ei saa olla, kui kodanline poliitika, see on kapitalistliku süsteemi alalhoidmise ja kaitsmise poliitika.

Silmas pidades, et raske sõjaline hädaoh, mis Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei osawõtmise walitsusest omal ajal tarwilikuks tegi ja õigustas, Eesti rahwawäe kangelasmeelse wõitlemise tagajärjel nüüd möödas on; silmas pidades, et Eesti wabariigi tegelik iseseiswus ja demokraatlik riigikord juba kindla kuju on saanud ja Asutawa Kogu poolt wastuwõetud põhiseaduses fikseeritud on; kõike seda silmas pidades arwab Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei, et temal enam mitte wõimalik ei ole wabariigi walitsemisest osa wõtta ja kutsub oma esitajad walitsusest ära.

Partei on arwamisel, et see otsus, mida tema oma põhimõtetest ja töölisteklassi huwidest wälja minnes on teinud, ühtlasi ka Eesti riiklikkudele huwidete wastab. Kunni wiimase ajani osa wõttes walitsuse tegewusest, teab partei hästi, kui raske päranduse ärakõdunenud tsaaririik, must Saksa okupatsiooni aeg ja kaks pikka kurnawat sõda meie rahwale järele on jätnud ja missuguste suurte raskustega walitsusel sellepärast wõidelda tuleb. Neid suuri raskusi tahab partei walitsuse tegewuse vastu edaspidi seisukohta wõttes, ikka tõsiselt ar-

wesse wõtta. Kuna partei igasuguse enneaegse wõimuahnitsemise põhimõttelikult hukka mõistab ja kõiki oma jõudusid töolistehulkade walgustamise ning organiseerimise tööle tahab pühendada, siis käib silmapilke poolehoiu otsimine juba oma loomu poolest partei põhimõtete wastu. Partei arwab, et tema walitsuse tegewusest kõrwale jäädes ja oma jõudu tööliklassi organiseerimisele pühendades ühtlasi aitab Eesti poliitilisi wahekordi normaalsetele alustele rajada.

Tallinnas 2. juulil 1920.

Eesti sotsiaaldemokraatliku
tööliste partei
Asutawa Kogu rühm."

Ettekantud teadaande seisukohal olles otsustas sotsiaaldemokraatlik Asutawa Kogu rühm oma esitajaid Wabariigi Walitsusest ära kutsuda ja edaspidisest walitsuse moodustamisest mitte osa wõtta.

Peaminister J. Tõnisson: Austatud rahwasaadikud! Parlamentlikudes ringkondades on kahtlemata igasuguseid poliitilisi wõimalusi ja ka meil ei ole mitte arutamata wõimalus, et üks wõi teine rühm walitsusest lahkub sellepärast, et muutub seisukord ja siis üks wõi teine erakond teatawatel kaalumistel sunnitud on seisukohta walima, mis ta sennisest seisukohast lahku läheb. Selles mõttes ei ole ka wõimatu olnud oletada, et Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei, tegelikke olukordi ja wõimalusi silmas pidades, seisukohale wõiks jõuda, et ta Wabariigi Walitsuse tegewusest mitte enam tegelikult ei taha osa wõtta, kuid praegune otsus, mille järele sotsiaaldemokraatlikud esitajad walitsusest ära lähewad, tuleb vähemalt minule koguni ootamata. Ma wõin küll öelda, et ma seda wõimalust omale küll olen nagu kaalunud ja, wõin öelda, ilma wiha ja waenuta selle peale mõelnud, sellepärast ei ole sugugi mitte mõni kõlbline rike asjaolusid arwesse wõttes erakonna huwide seisukohalt teatawaid samme astuda ja kahtlemata on praeguses seisukorras paljugi, mis ühte wõi teist rühma wõiks sundida walitsuse tegewusest eemale jääma. Aga mina lootsin, et kui seesugune otsus tehtakse, see weel mitte praegusel ajal ei tehtaks, sest et praegu weel seisukord liig tõsine on, kui et wõiks sennine erakondade koalitsioon puruneda, ilma et neid raskusi, millega Wabariigi Walitsusel wõidelda on, tõsisemalt

oleks arwesse wõetud. Eesti wabariigi seisukord ei ole praegu mitte hädaohtlik, ei ole tõsist hädaohtu waritsemas, mis nüüd walitsuse kriisi ei tea kui kardetawaks teeks. On kord wabariigis kindel, on kõikidest erakorralistest majanduslikkudest raskustest hoolimata siiski kõige laialisemates rahwaliikides, kus seisukorra raskust iseäranis tuntakse, ometi meeolelu walitsemas, et peab raskusi kandes riikliku korra alla heitma ja oma kodaniku kohuseid täitma. Ei ole mitte otse majanduslikku kokkuwarisemist karta, kuigi on raskustega wõitlemist, kuid ometi seisukord on sedawõrd tõsine, et kui meil oma riigi walitsemises seisak tuleks, ja kui rahwas oma riiklikku organiseeritud jõudu mitte alaliselt kõige hooga ei tarwitaks, et rasketest erakorralistest seisukordadest üle saada, siis wastasel korral wõib seisukord ruttu halweneda. Pidage kõigepealt meeles, et meie küll oleme sõja õnnelikult lõpetanud. ometi kuulsite teie weel hiljuti, kuidas wõrdlemisi wäikese küsimuse puhul Walga linna saatuse otsustamise ajal meie lähemas naaberriigis Läti Asutawas Kogus on lausa kõneldud keelt, mis mõtlema paneb tõsiselt, kas ei ole aga ehk kõiksugu wõimalusi olemas, mis meid sunniwad järjest walwel olema. Kui juba seal sõjawäge lausa üles kutsutakse Walga linna küsimuse lahendamise puhul wahele astuma. (K. P ä t s, maal.: Meie räägime nendega siis oma keelt, kui tarwis on.) Waadake, et meie seda wõiksim, sellepärast peamegi kõige wastu walmis olema. Samuti on ka Wenemaa nõukogude wabariigiga tehtud rahulepingu täitmise pärast. Walitsus on sunnitud Wene nõukogude walitsuse tähelpanu selle peale juhtima, et rahulepingut ka punktipealselt täidetakse. Rahulepingu tähtsam ülesanne, Eesti kodanikkude kodumaale toomine, on nõukogude Wenemaa tegewusel wäga raskendatud ja arusaamatul kombel wiivitatud, nõnda et alles nüüd esimene saadetus Eesti kodanikke on wõinud Jamburi jõuda. Kuid seal on nendega nõnda ümber käidud, et siin selle wastu awalikult peab protesti awaldama. Neilt on ära wõetud kõik warandus, alles jäetud ainult wäike summa nõukogude raha. Neid on kõik ihualasti wõetud ja läbi otsitud ja isegi naisterahwaste wastu on niisugust olekut üles näidatud, mida meie kultuurilise piiriwalwe juures kuskil ei

leia. Sellepärast peame meie kõik tege-
 ma, et meie rahuleping punktipealselt
 täidetud saaks, peame samme astuma,
 et meie rahvuslik enesetunne ja meie
 huvid tõsiselt kaitstud saaksid. Meil on
 majanduslikult jõudusid kokku võetud, et
 raskustest üle saada, aga teadke, kui
 meie läinud aastal oleme võinud suurte
 väliste laenude abil endid varustada,
 neid välisrahade tagavarasid, mis maal
 leidusid, kasutades selleks, et kaupade
 sissevedu suurendada, nii et kaks korda
 rohkem on kaupa sisse weetud kui välja,
 siis on meil praegu sellepöolest seisukord
 palju kitsamaks läinud. Meie peame
 piskuga maja pidama ja peame nüüd jär-
 jest korraldada katsuma oma kauban-
 duslikku seisukorda, oma tööstuslikku
 olukorda parandades. Ja kõige selle
 teostamiseks on meil vaja meie riigi-
 võimu südikana ja kindlana hoida, ilma
 waheta. Sellepärast võib öelda, et meil
 tarvis oleks, kõike seda arwesse wõt-
 tes, kõrvaldada igat takistust, mis jõu-
 dusid võiks keelata ühinemast ja ühes
 töötamast. Ja selles mõttes võib öelda,
 et kõige suurema Asutawa Kogu rühma
 lahkumine walitsusest seisukorra loob,
 mis enam kui tõsiseks võib muutuda,
 kui mitte kõiki jõudu kokku ei võeta sel-
 leks, et seisukorrast siiski üle saada.
 Mina olen kaugel sellest praegusel silma-
 pilgul, et siin süüdistama hakata sotsiaal-
 demokraatlikku parteid või tema Asu-
 tawa Kogu rühma. Meie võime selle par-
 tei seisukorrast täiesti aru saada. Ma
 ütlen, Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste
 partei seisukorda siin kainelt hinnates
 peab tunnustama, et sarnase otsuse tege-
 mine nende poolt palju arusaadavam on,
 kui mõne teise poolt. Peame silmas pidama,
 et just sotsiaaldemokraatliku tööliste partei
 laialised hulgad need on, kes teatawas
 mõttes ikkagi oma laialiste huwide ja
 elunõuete pärast wastolus seisid iseäranis
 kitsal ajal kodanlise walitsuse tege-
 wusega. Meil ei ole tõesti mitte tarvis
 maha salata, et see ikkagi suur ohwer
 oli, kui sotsiaaldemokraatlik tööliste par-
 tei on osa võtnud wabariigi walitsemi-
 sest. Võidakse süüdistada neid, et nad
 walitsusest lahkuwad, aga ometi peab
 aru saama, et partei oma huwide seisukohast
 nõndawiisi talitada võib. Kas see paratamata
 tarwilik on, selle kohta võib lahkarwamisi
 olla. Kuid see ei ole mitte minu ülesanne
 seda hinnata, waid mina juhin tähelpanu
 sellele, et kui nüüd

tuleb parteiwõitlus ja waja on wastas-
 rinnu seista just sotsiaaldemokraatliku
 tööliste partei poolt, siis ärge unustatagu
 wastastikus wõitluses neid positiiv-
 seid teeneid, mis ühel kui teisel pool on
 olnud. Et meie sotsialistlikud ja kodan-
 lised ringkonnad on katsunud en-
 nast kokku võtta selleks, et üheskoos
 walitsust kujundada, see ei ole tõesti
 mitte omalt kohalt wäikene ohwer, sest
 kui meil ringkondi sellepärast „sotsia-
 listlikuks“ hurjutatud, siis ei ole see nen-
 dele erakondadele ja rühmadele era-
 kondlikust seisukohast tõesti mitte kerge
 olnud. Ja kui teiselt poolt on sotsiaal-
 demokraatlik tööliste partei kodan-
 lastega koos walitsemise pärast ettehei-
 teid kuulnud, et tema nüüd oma sotsialist-
 likke aateid maha salgab ja oma lipu
 wastu, nagu truudust murrab, siis peab
 ütleva, et see etteheide poliitilisele par-
 teile kaugelki mitte kerge kanda ei ole
 olnud. Et sellegi pärast on koos tööta-
 tud, ühelt kui teiselt poolt katsutud ühes
 töötada, see on meie noore riikluse aja-
 loos kahtlemata ilus silmapilk olnud, ja
 awab niisuguse põhiwaate ka tulewikus,
 et kui tõesti edaspidi tarwis on jällegi
 ühte heita, et kõrvaldada hädaohetusid ja
 kaitsta rahvusriiklikke huwisid, siis lei-
 takse lahkuminekutest hoolimata ometi
 jällegi ühine meeoleolu, ja see teadmine
 on meile tähtis. Mitte meie rühmadele,
 waid meie rahwale on see tähtis, et kõi-
 gist poliitilistest lahkuminekutest hooli-
 mata, meie üksikute rahwaliikidel ja
 parteidel siiski weel küllalt on sisemist
 koondusjõudu ja ühistunnet, et see kaasa
 aitab rahvuslikke huwisid otsustada hä-
 daohetlikul silmapilgul. Selles mõttes,
 missugune walitsus nüüd ka tuleks, mis-
 sugused rühmad kokku lööksid, et walit-
 sust kujundada, kuid katsutagu edaspidi
 seda juhtiwaks mõtteks võtta, et üle
 üksikute rühmade, üle üksikute parteide
 huwide, peawad tarwilikul silmapilgul
 tõusma ikkagi üldised rahvusriiklikud
 huvid ja nende teenistusse astugu need,
 kes on tulewikus kutsutud.

Praegune Wabariigi Walitsus on ühe
 meelel otsustanud minna, siis kui kõige
 suurema rühma esitajad lahkuma pidid.
 Oleme koos töötanud, võib olla, oli
 lahkuminewaid mõtteid mõnikord, aga
 üldiselt on Wabariigi Walitsuses walit-
 senud õhkkond, kus koos wõis töötada,
 kõigist poliitilistest lahkuminekutest hooli-
 mata. Ja selle ilusa tööaja mälestuse

nimel lähewad need mehed, kes seal on katsunud kõik teha, mis nende jõud lubas, need lähewad üheskoos heameelega. Ei ole mitte seda tunnet, et kuigi äkiline kriis tuleb, ootamata, et oleks nagu halb minna. Meie anname töö edasi silmapilgul, kus uus walitsus on kokku koondumas, kus wõimalik on edasi töötada, nagu ei oleks midagi olnud. Iga wiimase akti anname edasi nendele, kes on kutsutud, aga meie Asutaw Kogu hoolitsegu selle eest, et see ruttu sünniks, et mitte ei oleks ajawiivitust, et mitte ei oleks tunnet väljaspoolgi, nagu seisataks Eesti riigiwõim nüüdsel raskel ja tähtsal silmapilgul. Selles mõttes ongi walitsus ajawiitmatas tunnistanud oma äramineku ja on seda aja wiitmata teada andnud, ja oma wolitused wiibimata maha pannud, ilma et seal hakataks enne oma wahel läbi rääkima. Walitsusel oli teada, et Asutaw Kogu tõttab oma töödega, et waheaega teha. Enne kui waheaega teha, otsustatagu walitsuse kriis, korraldatagu, et riigiwõim edasi wõiks töötada. (K i i d u a w a l d u s e d.)

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku waheaeg määrata, nimelt 10 minutit.

Juhataja J. Westholm: Panen ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawana murega on see ettepanek wastu wõetud.

Kuulutan 10-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 6.45 min.

Pärast waheaega algab koosolek kell 7.05 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Westholm**.

Sekretääri kohal sekretäär **H. Martna**.

A. Anderkopp (töer.): Meie rühm on kaugel praegusel minutil sellest, et praegu otsekohe arwustamise alla, hindamise alla wõtta seda sammu, mida sotsiaaldemokraatlik tööliste partei sellega on teinud, kui ta Wabariigi Walitsusest välja astus. Oleme kaugel sellest, põhimõtteid luua katsuda, nagu seda wabariigi peaminister tegi oma ettekandes, — kuid ühte asja ei saa meie rühm mitte nimetamata jätta: nimelt seda, kui käesolewa walitsuse kokkuseadmine oli, ja meil siin põhimõtte wastu wõeti, mille

alusel walitsus töötama hakkas, ja kui iseenesest sel ajal leiti, et wõimalik on walitsuse tööst osa wõtta, siis on loomulik, et teataw solidaarsus pidi olema, mida see põhimõtte ette dikteerib. Kahjuks on aga teist teed käidud. Kordan, arwustama ma mitte ei hakka, küll aga tahaksin tähendada, missugune arwamine meie parteil selle küsimuse kohta on. Meie partei seisukoht on küsimuse kohta parlamentaarne: nimelt see, et meie oleksime näinud, et kui üks wõi teine rühm walitsusega mitte rahun ei saa olla, et ta siis oma sõna selle kohta ütleb, missugust teed harilikult käiakse, ükskõik, kas see walitsusele wastuwõetaw on wõi mitte.

Peab ütleva, et see samm meie mitte ootamata ei tulnud, nagu peaminister seda tähendas, waid selle rühma häälekandja „Sotsiaaldemokraat“ on seda küsimust juba mõnda aega päewawalgele tõstnud. Nii et see küsimus mitte uudisena tulla ei wõinud. Sealjuures peab aga tähendada, et kui põhimõtte üles seatakse, et sotsiaaldemokraatidel nende partei seisukohast wõimatu on walitsusest osa wõtta, kui nemad juba nende partei põhimõtte pärast, nende parteilise seisukoha pärast sunnitud on tunnistama, et walitsusesse wõimatu on edasi jääda, siis igatahes see seisukoht ei wasta ideelisele põhimõttele, mida tänane deklaratsioon on ette toonud. Seal on tähendatud ära, et nad üldse kaugel on sellest seisukohast, ühes tööd teha, kuna tegelikult seda tehtud on, mis kuidagi wiisi, ma kordan weel, nende põhimõttega kooskõlas olla ei saa. Eriti peab ütleva, et see wäide, et Eesti riikluse ülesehitamine lõppenud on, et Eesti riigirajamise töö lõppenud on, meie rühma arusaamise järele tõele ei wasta. See ei ole õieti weel alanudki, meil on tarwis seestpidistest raskustest üle saada, milline töö suur. Meie majanduslik seisukord on nii raske, et siin kuidagi öelda ei wõi, et meie ülesehitamise töö lõppenud — see ei wasta kuidagi tõsioludele. Peab ütleva siinjuures, et meie riikliku iseseiswuse küsimus weel mitte otsustatud ei ole ja et meie wäline riikliku iseseiswuse küsimus on just rajatud meie sisemise olemise peale, et meie ainult siis piisima wõime jääda, ja iseseiswust alal hoida, kui meie sisemiselt ja peaasjalikult majanduslikult jalgel suudame seista, ennast alal hoida. Meie peame tunnis-

tama, et wäitega, et Eesti riikluse ülesehitamine majanduslikku koostöötamist ei nõua, nõus olla ei saa, ja seisame seisukoha eest, kus meil riiklikuks ülesehitamiseks koos tööd tuleb teha ja aluseks wõtta põhimõtet, et töö iseenesest lõppenud ei ole. Eriti peame tähendama, et meie arusaamise järele ei ole üksikud rühmad, kes Asutawasse Kogusse rahwa poolt walitud, selles mingit ohwrit toonud, kui nad tegelikult riigi ülesehitamise tööst osa on wõtnud, waid et see rahwasaadikute kohus on nende peale pandud riiklikust tööst osa wõtta. Meie leiame, et rühm, kes kõige suuremal kujul esitatud on, oli kohustatud Wabariigi Walitsuse tööst osa wõtma, ja meie arusaamise järele peaks see tingimata nii edasi kestma. Kui siin asjaolud teisiti kujunesid, siis ei saa midagi parata, kuid igatahes lugesime meie tarwilikuks neid põhimõtteid, mis meil käesolewal juhtumisel on, ette kanda. Loomulik on, et meil walitsuse kokkuseadmisele tuleb asuda. Sotsiaaldemokraadid on oma deklaratsioonis kinnitanud, et nemad tulewasest Eesti wabariigi ülesehitamisest osa ei wõtta, millega meie nõus olla ei saa, sellepärast, et meile mitte selge ei ole, miks rühm, kes kõige rohkem esitust meie maal on saanud, seda teha ei saa, kuna meie praegu seisukoha ees seisame, kus Eesti ülesehitamine kõigi jõudude kokkutõmbamist nõuab. Kuidas seda sammu sel teel, nagu ta tehtud, põhjendada, et uue Wabariigi Walitsuse kokkuseadmisele tuleb asuda, seda sammu ette wõtta ja kiires korras läbi wiia, selleks teeb meie rühm järgmise ettepaneku:

„Wabariigi Walitsuse teadaannet ära kuulates, teeb tööerakonna rühm ettepaneku Asutawa Kogu esimehele ülesandeks teha uue Wabariigi Walitsuse kokkuseadmiseks Asutawa Kogu rühmade juhatustega läbirääkimistesse astuda“.

H. Kuusner (rhw.): Eesti rahwakerakonna rühm loeb oma kohuseks seletada, et temale need põhjendused, mis sotsiaaldemokraatide rühma poolt ministrite lahkumise põhjenduseks üles on seatud, täiesti arusaamatud on, sellepärast ei leia meie nende teadaandes mitte täielikke konkreetseid põhjendusi. Ei ole meie ka Asutawas Kogus kuulnud, et meie walitsuses oleksid wastolud walit-

senud. Otsused, mis walitsuses on tehtud, on Asutawa Kogu teada kooskõlas ja wastoludeta olnud. Meie ühineme täiesti tööerakonna seisukoha hindamisega, mis selle rühma esitaja siin ette tõi, et meie noore riigi seisukord sugugi sarnane ei ole, mis lubaks suurematel Asutawa Kogu rühmadel walitsuse tegevusest loobuda, sest peale erakondlikkude huwide, parteiliste huwide, peaksid rühmadel riigi ja rahwa huwid olema esimesel kohal. Meie fraktsioon ei saa teistmoodi seda hinnata, kui tunnistada taktituks wõtteks, wäga õnnetuks wõtteks, et just praegusel silmapilgul sotsiaaldemokraatlik rühm, kes õieti kohustatud on, kui kõige suurem rühm, uue walitsuse moodustamist enese peale wõtma, walitsusest lahkub. Konstateerides, et meil see lahkumine arusaamatu on praegusel silmapilgul, kus meil riigi ülesehitamises raske majanduslik ja poliitiline seisukord weel mitte möödas ei ole, ühinen soowiga, et meie sellest seisukorrast üle saame ülemineku-wormeliga, mis tööerakond ette on pannud.

Juhataja J. Westholm: Tööerakonna Asutawa Kogu rühma nimel on Asutawa Kogu liige Anderkopp järgmise ettepaneku teinud: „Wabariigi Walitsuse teadaannet ära kuulates teeb tööerakonna rühm ettepaneku, Asutawa Kogu esimehele ülesandeks teha uue Wabariigi Walitsuse kokkuseadmiseks Asutawa Kogu rühmade juhatustega läbirääkimistesse astuda“. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

4. Akl-te A. Sorokin'i, G. Stackelberg'i, M. Bock'i arupärimine Wabariigi Walitsusele Wene preestrite wäljasaatmise asjus.

Sekretäär H. Martna (loeb):
Asutawale Kogule.

Silmas pidades, et õigeusu preestrite wäljasaatmise asjus siseministri seletused küsimise peale 30. juunist sel aastal meid ei rahuldanud, palume järgmine arupärimine Wabariigi Walitsusele wastu wõtta:

Kas on walitsusel teada: 1) et terwerida Wene õigeusu preestrid saawad wabariigi piiridest ilma põhjuseta wälja saadetud wõi interneeritud?

2) Et selle tagajärjel wäga paljud Wene kirikud ja muuseas kõik Tallinnas olewad ilma preestrita jääwad?

3) Mida kawatseb walitsus ette wõtta, et nimetatud wäärnähtusi kõrwaldada?

Seda silmas pidades, et wäljasaatmise tähtaeg neil päewil lõpeb, palume arupärimine täna Asutawa Kogu päewakorda wõtta, ja seda rutüliseks tunnistada.

Asutawa Kogu liikmed (allkirjad) A. Sorokin, Max Bock, G. Stackelberg. Tallinn. 1. juulil 1920. a.

Juhataja J. Westholm: Kodukorra § 33. põhjal otsustab Asutaw Kogu, kas arupärimist kohe päewakorrale wõtta wõi komisjoni anda. Sõna selle küsimise puhul on kahel poolt ja kahel wastu. Sõna on akl. Sorokin'il.

A. Sorokin (wn.): Teen ettepaneku arupärimine kohe arutamisele wõtta.

Juhataja J. Westholm: Rahwaesitaja Sorokin'i poolt on tehtud ettepanek seda arupärimist kohe arutamisele wõtta. (Häälletatakse.) Nähtawana enamusega on otsustatud see kohe arutamisele wõtta.

A. Sorokin (wn.): Не смотря на то, что в порядке дня возник вопрос гораздо более важного государственного значения, вопрос о правительственном кризисе, я все же просил бы особого внимания к настоящему, имеющему для нас крайне существенное значение, делу.

Как известно в газете „Waba Maa“ от 23. июня с. г. появилось известие о высылке по постановлению министра внутренних дел около 40 русских общественных деятелей, которые:

„Sihilikult Eesti wabariigi wastu kihutustööd on teinud, niihästi sise- kui ka wäljamaal.“

Как видите, здесь открыто брошено обвинение не только русскому духовенству, но и русским общественным деятелям, а следовательно и всему русскому обществу, в том, что оно занимается пропагандой и деятельностью во вред эстонскому государству. В числе высылаемых лиц, как мы далее узнали, значатся: прибывший из Пскова и проживающий в гор. Нарве епископ Евсевий с приближенными, ряд нарвских священников и священники ревельские, при чем высылаются настоятели всех

трех Ревельских русских приходов: Александро-Невского — Аристов, Никольского — Чернозерский и Казанского — Любимов. Высылается также священник Александро-Невского прихода Богоявленский, и таким образом приходы Александро-Невский и Казанский остаются вовсе без священников, а в Никольском остается только священник Бежаницкий, состоящий в то же время и членом Эстонского епархиального совета.

Вот это серьезное, оскорбительное и по нашему убеждению совершенно неосновательное обвинение в связи с его последствиями — необходимостью закрыть двери храмов — заставило нас особенно внимательно и настойчиво заняться расследованием этого дела. В этих целях я прежде всего обратился к министру внутренних дел с письменной просьбой разрешить мне ознакомиться с материалами по этому делу. Через две минуты я получил от министра резолюцию: „Mitte lubada.“ Не зная обвинительного материала, не желая с другой стороны устраивать запросов и пожалуй вызвать еще правительственный кризис (Naer.) мы поступили деликатно и внесли вопрос, тем более, что для вопроса легче было найти необходимые три подписи, хотя впрочем должен сказать, что и вопрос согласились подписать только немцы.

И вот, наконец, министр внутренних дел выступил с объяснением, но с каким однако. Он держал в руках папку с докладом и говорил, что дело у него, министра, заведено, но Сорокину он его, как административное не покажет. И он прав, министр внутренних дел, он действительно не обязан показывать административных производств. Полагаю однако, что не в тех случаях, когда к нему, министру, обращается за ознакомлением с общественным вопросом снисканный общественным доверием депутат, лично также ничем не опороченный относительно которого у министра не может быть даже „агентурных сведений“, с которыми мне пришлось иметь дело на только что минувшем процессе коммунистов: полагаю, что этому депутату можно и должно оказать соответствующее доверие. Но что же может министр отвечать по существу. Он говорит:

„On loomulik, et Wene papid meie Eesti riigi iseseiswusest teada ei tahagi ja et see nende lihtsalt surm on, ja sellepärast ei ole ka mitte loota, et nad mingisugust sümpaatiat meie iseseiswuse wastu tunneksid.“

Почему это „loomulik“, почему такое умонастроение русских священников естественно, составляет собственный секрет министра внутренних дел? Но вот из этой большой посылки он делает все дальнейшие выводы и не приводя никаких фактов из деятельности священников, приходит к выводу, что деятельность эта вредозна и подлежит пресечению.

После такого объяснения и принимая во внимание, повторяю, серьезность положения, мне пришлось обратиться к запросу. Опять пришлось просить о поддержке немцев, указывая, что такой же казус может приключиться и с ними. Теперь запрос внесен. Казалось бы, что при явной недостаточности объяснений министра по предшествовавшему вопросу сказанного уже было бы для принятия настоящего запроса достаточно. Думаю однако, что на этот раз нам министр объяснит немного больше и к могущим быть объяснениям министра я хотел бы сделать небольшое введение. В предыдущий раз министр нам указал, хотя вполне голословно, что русские священники проявили недостаточное уважение к эстонским учреждениям, хотя бы и чисто церковным. Вот в этом то и повидимому все дело. Вот тут то у нас действительно не все обстоит благополучно. Кто в этом виноват, вопрос уже другой. И чтобы несколько осветить эту сторону дела я считаю необходимым изложить несколько моментов из истории церковных дел в Эстии после русской революции.

До революции Российская церковь была государственной и тесно с государством связанной. Революция связь порвала, и церковь подверглась гонению. Церковный собор в 1918. году издал ряд положений, несколько приспособивших жизнь церкви к новым условиям. По этим постановлениям во главе епархии стоит епископ вместе с состоящим при нем епархиальным советом. Рижская епархия составлялась из губерний Эстляндской, Лифляндской и Курляндской. Впоследствии в Эстию был назначен особый викарный архиерей, трагически погибший при нашествии большевиков, епископ Платон. При нем в последнее время оставались в Юрьеве некоторые члены Рижского епархиального совета. По имеющимся сведениям епископ Платон перед своей кончиной завещал высшую власть в епархии. Летом прошлого года состоялся в Ревеле с'езд православных приходов Эстии, переизбравший епархиальный совет. Уже на этом с'езде обнаружилось разногласия

между эстонской и русской частью православных приходов. С'езд принял между прочим следующую резолюцию: „Да будет апостольская церковь эстонского народа в виду современных насущных ее требований и государственной самостоятельности, самостоятельную автокефальную церковь, пребывающую в братском сношении и единении со всеми другими восточными апостольскими церквами . . .“

Секция русских приходов на том же с'езде вошла с особым заявлением, в котором между прочим говорилось: „Признавая национальные особенности эстонского народа и благожелательно приветствуя стремление эстонской православной церкви к самостоятельности, мы, представители русских приходов в Эстонии, в силу своих национальных особенностей и сердечных расположений, желаем оставаться верными чадами своей матери Российской православной церкви, ныне отделенной от государства, надеясь, что эстонская православная церковь сохранит нам братское расположение.“

Помнится на том мы тогда примирились, выбрав русского представителя в епархиальный совет и избрав затем протоиерея Аристова в своей секции благочинным всех русских приходов. Впоследствии однако возник ряд недоразумений, как церковно-административных, так и имущественных.

В частности русские приходы настаивали на своем праве самостоятельно приглашать священников, противились настоянию епархиального совета служить по новому стилю. И ведь в самом деле в этом году пасха по новому стилю совпадала с еврейской, а такое одновременное празднование, кажется, воспрещено одним из церковных соборов. Равным образом идет длительный спор между епархиальным советом и Александро-Невским русским приходом относительно принадлежащего последнему дома на Морской ул. Дом этот записан в крепостных книгах на имя упраздненного в 1854. году Эстляндского духовного правления, и епархиальный совет ныне считает себя, как высшую местную духовную власть, собственником этого дома. Дом однажды уже был секвестрован комиссией по приему государственных имуществ, но затем после моего выступления в качестве поверенного прихода с ссылкой на приобретенное приходом право давностного владения был освобожден. Ныне впрочем я снова получил уже из министерства внутренних дел бумагу с предложением передать дом

епархиальному совету в виду ошибочности моих, по мнению министерства, юридических соображений. Покаместь дело это, стало быть, продолжается.

Итак вы видите, господа, идет спор между верующими разных толков о своих церковных и вероисповедных делах. Сам относительно далекий от этих вопросов, я способен понять, что споры эти могут заходить очень далеко, пожалуй вплоть до взаимных обвинений в ереси, но какое же однако все это может иметь отношение к государству, к Правительству Эстонской Республики?

Допускаю далее, что протоиерей Аристов, видя бедственное положение прихода, где в нетопленной церкви нельзя было стоять, где священники в нетопленных квартирах спали в шубах, мог просить материальной поддержки у министра исповеданий сѣверо-западного правительства. Допускаю наконец, что он, избранный благочинным по долгу священства, писал о местных церковных делах ближайшему епископу Серафиму Финляндскому, прося разъяснения и совета среди смущавших его вопросов. Но снова при этом спрашиваю: при чем тут политика?

Правда, 19-го апреля 1919. года, чуть ли не на последнем заседании временного правительства республики был принят закон, в силу коего на территории республики были признаны действующими в силе закона постановления всероссийского церковного собора 1918. года, и Эстонский епископатский совет назван высшей духовной православной властью в республике.

Однако, не говоря уже о том, что этим самым постановлением епархиальный совет действует только во главе с епископом и таким образом юридическая структура нашего совета, имеющего к тому же мандат добиваться автокефалии, весьма спорна, — я должен напомнить о принятом Учредительным Собранием принципе отделения церкви от государства.

Исходя из этого принципа я полагал и продолжаю настойчиво это утверждать и ныне, что действия местных православных русских и в том числе мои собственные, направленные к установлению правильной церковной жизни, хотя бы связанные с пререканиями с епархиальным советом, должны быть признаны совершенно легальными.

И если эти именно действия послужили основанием для оспариваемого постановле-

ния министра внутренних дел, то постановление это до очевидности неправильно.

Если же министр располагает данными иными, мне, повторяю, совершенно неизвестными и по моему глубокому убеждению не могущими быть, то я готов отказаться от запроса и с нетерпением жду разъяснения господина министра.

Juhataja J. Westholm: Soovitakse selle kohta weel sõna võtta?

A. Sorokin (wn.): Ma teen ettepaneku see arupärimine vastu võtta.

Juhataja J. Westholm: Akl. Sorokin'i poolt on ettepanek tehtud arupärimine vastu võtta. Sõna on hääletamise motiivide kohta rahwaesitajal Seljamaal.

J. Seljamaa (töer.): Rahwaesitaja Sorokin pööras eeloleval koosolekul selle küsimisega Wabariigi Walitsuse poole, nagu näha, ei rahuldanud walitsuse wastus sellele küsimisele allakirjutajat, ja meie oleme täna sunnitud seda teist korda arupärimisena kõne alla võtma. Sellel kõnealolewal asjal on õige palju faktisid ja näiteid, mis paljudele rahwasaadikutele wäga tumedad, ja mis sellepärast selgitust nõuawad. Tööerakond on seda küsimust arutanud ja hääletab selle arupärimise wastuwõtmise poolt, kuid selle hääletamisega ei awalda meie mingisugust umbusaldust Wabariigi Walitsuse wõi siseministri tegewuse kohta. Selle arupärimise wastuwõtmise poolt hääletades tahaksime Wabariigi Walitsuselt, eriti siseministrilt selgust saada nende küsimiste kohta, ja kui meile nende küsimiste peale on wastus antud, mis meid rahuldab, siis teeme sellest wastawa otsuse.

Juhataja J. Westholm: Rahwasaadik Sorokin'i poolt on ettepanek tehtud seda arupärimist vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamus on arupärimine vastu võetud. Kodukorra § 63. põhjal wõidakse walitsusele kohuseks teha teatud tähtaja jooksul wastust anda.

A. Sorokin (wn.): Teen ettepaneku 3-päewaline tähtaeg määrata.

O. Strandman (töer.): Nähtawasti on siseministril need aktid kõik käepärast, sest ta näitas eile, et nad siin

on, sellepärast teen ma ettepaneku päewaline tähtaeg määrata. (A. Sorokin, wn.: Wõtan oma ettepaneku tagasi.)

Juhataja **J. Westholm**: On ettepanek tehtud päewaline tähtaeg walitsusele wastuseks määrata. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

A. Sorokin (wn.): Ma toetan oma endist ettepanekut.

Juhataja **J. Westholm**: Rahwasaadik Sorokin seab oma ettepaneku uuesti üles. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Sellega langeb see küsimus ära.

5. Wabariigi põhiseaduse ning Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadlus — II lugemisel.

Põhiseaduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seadluse lõu pealkiri ja § 1.

Wabariigi põhiseaduse ning Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadlus.

§ 1. Wabariigi põhiseadus omandab seadusliku jõu peale tema wäljakuulutamise „Riigi Teatajas“ ja hakkab maksma järgmisel päewal peale Riigikogu walimiste tagajärgede wäljakuulutamise „Riigi Teatajas“.

Wabariigi põhiseaduse paragrahwidest hakkawad maksma käesolewa seadluse awaldamisega „Riigi Teatajas“ need, mis käsitawad Riigikogu walimisi. (§§ 27, 28, 33, 36, 37 ja 45).

Wabariigi walitsemise ajutise korra § 25 („Riigi Teataja“ nr. 44/ 1919. a.) kaotab oma maksuse käesolewa seadluse awaldamisega „Riigi Teatajas“.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 2. Wabariigi põhiseaduse maksma hakkamisega lõpewad Asutawa Kogu wolitused ning lõpetawad oma maksuse: Asutawa Kogu walimisseadus

(„Riigi Teataja“ nr. 2—4 1918. a.), wabariigi walitsemise ajutine kord („Riigi Teataja“ nr. 44 — 1919. a.) wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919. a.), seadusandliku delegatsiooni seadlus („Riigi Teataja“ nr. 47 — 1919. a.), seadlus rahwahääletuse ja rahwa seaduse algatamise õiguse kohta („Riigi Teataja“ nr. 84 — 1919. a.), armuandmistele lahendamise kord Asutawas Kogus („Riigi Teataja“ nr. 105 — 1919. a.), ja määrus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus („Riigi Teataja“ nr. 49/50 — 1920. a.)

Peaminister **J. Tõnisson**: Mina panen ette § 2-st wälja jätta wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919. a.)

Mul on hea seda ettepanekut nüüd teha, kus Wabariigi Walitsus lahkunud on, muidu oleks arwatud, et ma oma wõimu poolest seda toetan. (Wahelhüüe tööerakonnast: Ega Teie seda ettepanekut ei oleks teinud, kui Teie walitsuse ei oleks lahkunud.) Oleksin teinud. Ei usu, et ükski walitsus Eestis lähemate aastate jooksul saaks riiki walitseda Asutawa Kogu wõi Riigikogu istungite waheajal, ilma et temal wõimalik oleks seadusandlikke funktsioone teostada. See oli mõteteawaldus. Meil on, nagu täna siin tähendati, riigi ehitamise ja korraldamise töö alles hoogu wõtmas ja kui meil nüüd oma seadusandlik korraldus alles uus on, ja kõik meie riiklik ehitus parandust nõuab, siis on wõimatu, et kaua aega jõutakse walitsuse tegewust jätkata ilma et üht wõi teist seadusandlikku funktsiooni maksma panna. Meil on jutt sellest olnud, et tulewane parlament waewalt niipalju saab koos istuma, kui seda Asutaw Kogu on teinud. Wististi tuleb nii wälja, et kaks töö hooaega on, nimelt kewadel ja sügisel ja selle wahe peal peab palju küsimusi arutama, kus walitsus peab ilma seadusandliku wõimu tegewa tööta läbi ajama. Arwata on, et waja tuleb seadusandliku funktsiooni täitmist walitsuse wõimu poolt, sellepärast ei maksaks mitte kaotada wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a, waid meil tuleks uus paragrahw juurde lisada, senni aga jääks § 12-a maksma. Esialgu jääks see paragrahw maksma, kunni Riigikogu tema kaotab ja leiab, et see para-

grahw mitte tarwilik ei ole, sest ükski walitsus ei saa mitte parlamendi wastu töötada. Kui wiimane walitsus on halwasti tarwitanud seda paragrahwi ühel wõi teisel juhtumisel, siis oleks Asutaw Kogu pidanud neid muutma, wõi kaotama, mis põhiseaduse järele wõimalik on. See on meil põhiseaduse järele kõik wõimalik. Kui arwatakse, et tulewane walitsus wast halwasti talitama saab, siis antagu juhtnöore selle kohta. See kõik on wõimalik, aga wõimu ennast kaotada ei saa.

O. Strandman (töer.): See küsimus on kaunis raske küsimus. Wõib ju olla, wiimasel päewal enne koosolekut põhiseaduse komisjon asus teisele seisukohale, kui see peaministril on. Siis ehk on need nähtused, mis meie awalikus elus segadusi sünnitawad, ka siin mõõduandwad. Kuid ka sisuliselt peab ütleva, et suur hulk seadusi wälja anti, millest aga suur hulk nii puudulikud on, et nemad riigielus mitte kasulikud ei ole ja segadusi sünnitawad. Sisuliselt võib neile peaministri poolt ettetoodud wäidetele wastu olla, kus muuseas öeldakse, et Riigikogu käib kaks kord aastas koos — kewadel ja sügisel ja sellepärast peab walitsusel wõim olema ka seadusi wälja anda. See ei ole päris õige. Tema käib normaalselt niipalju koos, kuipalju seda riigielus tarwis on. Meie riigielu alguses peaks ta seda tiheimini tegema. Sellepärast on aga arwatawasti soowitaw, et kõik seadused selle kindla tee läbi käiksid. Tehniliselt ja sisuliselt saawad need seadused ikka paremad, mis Asutaw Kogu wõi Riigikogu wälja annab, kui walitsuse poolt wäljantud seadused. Minu isiklik arwamine on see, et kui walitsus ka waheajal seadused on andnud, et need Riigikogule läbiwaatamiseks peawad minema. Ka tulewikus saab see tingimata nii olema. Wõib ka teisiti olla ja kõige paremad seadused saame meie siis, kui walitsus seadusprojektid wälja töötab ja Riigikogu nad läbi waatab. Sellest ühistööst loodame kõige paremat seadusandlikku wilja lõigata, mis meie riigile kõige tarwilikum on. Siis ei satu meie riigielu mitte nii wäljapääsemata seisukorda. Kui Riigikogu koos ei ole, on walitsusel siiski teatawaid wõimalusi seadusi wälja anda, kui tal Riigikogu usaldus on. Seda näitab teiste parlamentlikkude riikide

praktika. On ikka pääseteed wõidud leida, ka krediitidid maksma panna parlamendi koosistumiste wahel. Kui siis pariament kokku tuleb, kiidab ta selle tagant järele heaks. Inglismaal ei ole walitsusel küll niisugust õigust, aga inglise walitsus ei karda siiski teatawaid määrusi maksma panna. Arwan, et ka meil walitsusel niisugune wõimalus on ja et ta seda oma pea peale teeb. Kui siis Riigikogu kokku tuleb, waatab selle walitsuse korralduse wõi määruse läbi ja kiidab ta heaks. Mina arwan, et neid nähtusi, mis ka Austrias ja Wenemaal walitsesid, mitte loomulikuks ei tule pidada ja nad tuleksid meie riigielust wälja jätta. Hea tahtmise juures ei wõiks see raskusi sünnitada.

Peaminister J. Tõnisson: See on nüüd wäga hea kuulda, et kõik Wabariigi Walitsuse poolt § 12-a põhjal maksmapandud määrused nii wiletsad on, et neid ei saa täita. Siis oleks pidanud aga selle mõtte poolehoidjad oma rahwasitaja kohuseid täitma ja siin esinema ettepanekuga, et need seadused saaksid kõrwaldatud. (O. Strandman, töer.: On tehtud.) Noh, saab näha, kuidas nad seal wälja tulewad, kui palju nad paranewad. Mina arwan, et see, mis meil senni walitsus halba on teinud, ei kohusta ju teisi niisamuti halwasti talitama. Need halbtused wõiwad tulla wahest ka just nendel kõige parematel juhatajatel, kes asja kõige paremini oskawad juhtida. Ma kõnelen siin asjadest, mis tegeliku elu tähtsusega on. Kui meie korruga Inglismaa siin eeskujuks toome ja tarwitusele wõtame ka Inglismaa eeskujut, siis peame jätma põhiseaduse kirjutamata. Inglased ei tunne tarwidust iseäraliku kirjapandud põhiseaduse ei ka mingisuguste erimääruste järele. Seal on suured õigusteadlased, riigiõigusteadlased, kes on kokku wõtnud kõik need suured määrused, mis aastasadade jooksul on maksma hakanud, kas parlamendi otsuse järele wõi muidu, wõi aga kohtuotsuste põhjal, ja nii on wälja kujundatud inglise riigi õigus. Ja see riigi õigus maksab ilma, et seal oleksid kõik need paragrahwid ilusti kirja pandud, nagu seda muidu teistes riikides tarwilikuks loetakse. Inglise rahwas, inglise parlament tarwitawad kõiki neid määrusi, ilma et kahtluse alla tuleks, kas üks wõi teine seadus maksab. Seal on sea-

dusandlik praktika juba selle peale välja läinud, et võetakse teataw pretsedent, teataw wilumise wõi harjumuse worm seaduse aluseks ja otsustatakse õige kaugele minewaid põhimõtelikke küsimusi nende arenemise seaduse põhjal. See on sootu teine ilm, kui meil; meil peab iga täht võimalikult hästi selgesti ära tähendatud olema, nagu just on seadusandja mõelnud. Kui meie oma põhiseaduse väljaandmisel sellele alusele jääme ja nüüd isegi elluwiiamise seaduse maksma paneme võimalikult täielikult ja täpisealt äratähendatud määrustega, siis korruga tulla ja öelda, et ei pruugi seda sugugi põhiseaduse elluwiiamise kohta antud määrukses ära tähendada, mis just on tahtud põhiseaduse järele maksma panna wõi mitte maksma panna. Mis siis on? Emb-kumb, kas meie tahame Inglise alusele asuda ja siis muudame täielikult oma seisukohta, wõi meie arendame oma seadusandlust sealt välja minnes, kus meie seisame sennise riikliku wilumusega. Siis peame ometi selgesti ütleva, mis meie tahtnud oleme ja mis meie weel tahame. Kui põhiseadusest on välja jäetud kindlasti § 12-a sisuline määrus, siis mõistan mina seda nõnda, et Eesti rahwas ja Asutaw Kogu on öelnud: põhimõttelikult ei tohi olla Eesti riigis seadusandliku tegewuse teostamist walitsuse wõimu kaudu. Siis on see selge ja siis ei tohi ükski walitsus selle põhiseaduse wastu käia. Kui ta siiski selle wastu käib, siis tuleb ta kohtu alla anda, kui põhiseaduse rikkuja. Kui see waatekoht tõesti maksma jääb, siis ei tohi ükski parlament lubada, et walitsus sellest põhimõttest kõrwale astuks. Kui see aga nii on, siis ei wõi sellest juttugi olla, et walitsus Inglise eeskujul seda ja seda wõib käsitada. Küsimus on teisel pool aga see, kas Asutaw Kogu on tõesti tahtnud seda põhimõtet juba põhiseaduse maksmapanemise päewast täies ulatuses maksma panna. Kui nõnda on, kahjuks ei ole mul see aga teada, siis olen ma eksinud ja siis jäetagu see paragrahw välja, et edaspidi enam midagi selle sarnast ei tohiks ette tulla. Minu teada, nagu ka põhiseaduse komisjoni esitajatega läbi rääkides on selgunud, on see küsimus sootu selgusetu, ja on isegi inimesi, kes seisawad seisukohal, et elluwiiamise seaduses wõiks ajutiselt see paragrahw edasi maksma jääda, kunni tarwidus tema järele kaob. Mul ei ole ük-

sikasjad nii selged ja teada, kuid kui seisukord tõesti nii on välja kujunenud, siis ma kardan, et juba lähemad Wabariigi Walitsused sunnitud on väga palju wõtteid tarwitama, mis meil seaduslikkuse mõtet rikuwad ja wõib olla jääb siis meie riigi aparaadil nii mõnigi ratas peatuma, sellepärast et mõned takistused ees on, mida meie wanast Wene seaduse kogust mitte kõrwaldada ei saa ilma seadusandlikkude funktsioonideta. Kui teie arwate, et selle võimaluse wõib täiesti arwesse wõtmata jätta, siis jäägu kõik nõnda, nagu on kirjutatud.

Juhataja J. Westholm: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Pean oma kohuseks kõigepealt teatada, et isegi on see, kas mõni komisjoni liige tegelikult meie põhimõtte poolt wõi wastu on. Komisjoni nimel pean ütleva, et komisjonil siin täiesti kindel seisukoht on. Komisjon on § 12-a asjus eitawale seisukohale asunud. Komisjon leidis ühelt poolt, et erakorralised asjad kaowad, ja et meie iga sammuga harilikule elule wastu läheme; teisest küljest on aga selge, et meie Riigikogu esimesed aastad peab ära kulutama selle peale, et wanu seadusi ümber töötada ja uusi wastu wõtta. Kindel on igatahes see, et Riigikogu tingimata rohkesti saab koos istuma. Komisjon ei saanud sellepärast teist järeldust teha, kui et meie peame walitsema nende seaduste alusel, mis harilikule elu jaoks mõeldud, sellepärast tulewad ka igasugused teistsugused abinõud, nagu § 12-a, kõrwale jätta. See motiiv, mida rahwasaadik Strandman ette tõi, oli ka komisjonis arutamisel, kuid komisjon ei saanud tegelikult selle kohta seisukohta wõtta. Praegune peaminister tõi ette, et meie ei saa riiki jätta sarnasesse seisukorda, kus walitsusel õigusi ei ole seadusandliku wõimu peale. Kui tahetakse meil sarnast korda maksma panna, nagu see Inglismaal on, siis tuleks see kord wõtta, mis Inglismaal tõesti maksew on. Inglismaal ei olewat põhiseadus mitte paberil. Minu arwates on see wäide täiesti ekslik. Elu ei korraldata Inglismaal mitte põhiseaduse järele, waid elu korraldatakse teiste seaduste järele, mis täiesti paberi peale on maha kirjutatud. Seda ei saa mitte öelda, et Inglismaal põhiseadust olemas ei ole. Ma ütlen, see on kõrwalmotiiv, mis kom-

misjoni põhimõttele juurde tuli. Pean ütleva, et ettepanekuga, mis peaministri poolt on tehtud, mitte ühineda ei saa.

Juhataja **J. Westholm**: Peaministri poolt on ette pandud välja jätta sõnad — „wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919. a.) Sõna on asjalikuks märkuseks peaministril.

Peaminister **J. Tõnisson**: Ma panen sellepärast ette maha tõmmata, et siis tuleb uus paragrahw juurde panna, kus öeldakse, et wabariigi walitsemise korra § 12-a jääb ajutiselt maksma kunni Riigikogu teda muutnud ei ole.

Juhataja **J. Westholm**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) 19 häälega 20 vastu on Asutawa Kogu selle paranduse tagasi lükanud. Hääletamisele tuleb § 2, nagu ta komisjoni poolt ette pandud. (Hääletatakse.) § 2 on 25 häälega 11 hääle vastu vastu võetud.

Peaminister **J. Tõnisson**: Teen ettepaneku uus paragrahw § 2. järrele üles võtta: „Wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919. a.) jääb ajutiselt maksma niikaua, kui Riigikogu teda mitte ei ole kaotanud.“

Juhataja **J. Westholm**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) 22 häälega 19 vastu on see paragrahw tagasi lükatud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 3–8.

§ 3. Makswates seadustes ettenähtud Asutawa Kogu õigused lähewad wabariigi põhiseaduse maksmahakkamisega Riigikogu peale üle.

§ 4. Wabariigi walitsemise ajutise korra põhjal moodustatud Wabariigi Walitsus jääb peale wabariigi põhiseaduse maksmahakkamise ametisse, kunni Riigikogu uue Wabariigi Walitsuse ametisse kutsunud ja töötab wabariigi põhiseaduse alusel.

§ 5. Riigikogu walimised kuulutab välja Asutawa Kogu juhatus Asutawa Kogu otsusel.

Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise seaduses Riigikogu juhatus peale pandud ülesandeid täidab Riigikogu kokkuastumiseni Asutawa Kogu juhatus.

Riigikogu esimese istumise awab Asutawa Kogu esimees.

§ 6. Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise seaduses ettenähtud hääletamise jaoskonnad määravad kindlaks selle seaduse § 2. ettenähtud asutused hiljemalt 20 päewa pärast peale käesolewa seadluse awaldamise „Riigi Teatajas“.

§ 7. Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise seaduse § 17 ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade kokkuseadmine algab 30 päewa pärast käesolewa seadluse awaldamise „Riigi Teatajas“ ja lõpetatakse kahekümne päewa jooksul.

Nende nimekirjade kokkuseadmise tõelikud kulud kaetakse Asutawa Kogu juhatus poolt krediidist, mis Riigikogu walimiste toimetamiseks Asutawa Kogu poolt määratakse.

§ 8. Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise seaduse § 17. ettenähtud esimesed järjekorralised hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade parandused ja täiendused võetakse ette 1921. aastal samas paragrahwis ettenähtud tähtajal.

6. Järgmise Juhataja **J. Westholmi** koosoleku aja küsimus. Sellega on tänane päewakord läbi. Kas tehtakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? On tehtud 2 ettepanekut — pidada koosolek homme kell 11 ja teisipäewal kell 5. Panen need paralleel-ettepanekud hääletamisele. (Hääletatakse.) Et kumbki ettepanek hääletamisel absoluutset enamust pole saanud, panen nad poolt ja vastu hääletamisele. (Hääletatakse.) Mõlemad ettepanekud on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Palun uusi ettepanekuid teha. (Wahelhüüe: Esmaspäewal!)

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku homme kell 12 koosolek pidada.

K. Kornel (rhw.): Teen ettepaneku koosoleku aja määramine juhatuse hooleks jätta.

Juhataja **J. Westholm**: Sellega on tehtud 3 ettepanekut koosoleku aja kohta. Esimene homme kell 12 pidada, teine esmaspäeval ja kolmas — määramine juhatuse hooleks jätta. Panen need paralleel-ettepanekud hääleta-

misele. (Hääletatakse.) Et hääletamisel ükski ettepanek absoluutset enamus pole saanud, siis panen nad poolt ja vastu hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolek homme kell 12 pidada. Lõpetan Asutawa Kogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **J. Westholm**.

Sekretäär **H. Martna**.